

TEOLOGIA DOGMATICĂ

MANUAL PENTRU FACULTĂȚILE TEOLOGICE

Tipărit cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Bartolomeu,
Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului,
Mitropolit al Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului

Cluj-Napoca
2008

Partea I

**TEOLOGIA DOGMATICĂ GENERALĂ
SAU PRINCIPIALĂ ȘI SIMBOLICĂ**

1. INTRODUCERE GENERALĂ

1.1. NUMIREA DE „TEOLOGIE DOGMATICĂ ȘI SIMBOLICĂ”

Religia creștină îmbrățișează întreaga existență a omului, cu manifestările ei lăuntrice și cu cele din afară. Căci Religia descoperită de Mântuitorul propovăduiește un cer nou și pământ nou, omul devenind în această transformare o personalitate nouă, care năzuiește spre statura lui Iisus Hristos, Domnul și Dumnezeuul nostru.

În acest război văzut și nevăzut pentru transformarea cosmosului, ceea ce crede și mărturisește omul, regele creației, e de o însemnătate capitală pentru destinul său supranatural. Căci de ceea ce crede depinde în cea mai mare măsură și ceea ce face; sentimentul, voința și rațiunea preced în mod natural acțiunea. Putem adăuga că nu totdeauna ceea ce gândim, dorim și voim noi se traduce în faptă. Responsabilitatea noastră rămâne însă întreagă și în cazul când am putut să trecem la acțiune și în caz contrar, după cuvântul Domnului (Mt 5, 28).

De aici, nevoia cunoașterii învățăturii creștine. Împlinirea acestei nevoi însă nu e cerută numai de situația specială a teologilor sau de considerente de ordin speculativ. Ea e cerută de însăși mântuirea noastră; e condiția mântuirii noastre.

Dacă păgânii, cei ce n'au o Lege descoperită în chip suprafiresc, vor fi judecați după legea naturală scrisă în cugetele lor (Rm 2, 14, 15), noi, care ne-am învrednicit să primim lumina cea adevărată și să aflăm credința cea adevărată, lăsată de Hristos lumii, prin Biserica Sa, nu ne putem mântui decât păstrându-le și experimentându-le.

Când Sfântul Petru mărturisește credința în dumnezeirea Mântuitorului, El îl fericește, pentru că a mărturisit adevărata credință, cea descoperită de Tatăl prin Fiul și nu născocită de oameni (Mt 16, 27).

Fericiți sunt dar cei care țin adevărata învățătură descoperită de Fiul lui Dumnezeu; ei arată astfel toată prețuirea cuvenită Celui ce S'a întrupat pentru a descoperi tot adevărul mântuitor: „Eu sunt calea, adevărul și viața!” (In 14, 6).

Această învățătură adevărată și singură mântuitoare a fost predicată de Biserică și apărută cu prețul vieții lor de mii și mii de martiri.

Această învățătură se propovăduiește cu timp și fără timp, prin predică, prin cateheză, prin scrierile bisericești de tot felul, ba chiar și prin slujbele sfinte, prin muzică și pictură.

Biserica, prin slujitorii ei, a formulat această învățătură în scurte dreptare de credință, atât de necesare pentru mărturisirea credinței înainte de botez, apoi în așa numitele simboale de credință din epoca patristică și mai ales în dogme.

Cu timpul, știința teologică dezvoltându-se, a luat naștere în școlile teologice o disciplină care expune în chip științific, speculativ și sistematic învățătura aceasta formulată în diferite chipuri de fiecare confesiune creștină. Această disciplină e

„Teologia Dogmatică”. Atunci când această expunere s’a făcut în chip comparativ, privind paralel învățătura celor trei mari confesiuni creștine, ea s’a numit „Teologie Simbolică”.

În această primă parte, numită „Teologia Dogmatică generală sau principială și Simbolică”, vom arăta factorii care dau naștere acestei discipline, și fazele prin care a trecut Descoperirea dumnezeiască până să ajungă la forma din manualele de Teologie Dogmatică, diluată, oarecum, pentru a putea fi înțeleasă mai ușor. După aceasta, într-o a doua parte, numită „Teologia Dogmatică specială și Simbolică”, vom expune învățătura Bisericii creștine Ortodoxe.

1.1.1. Definiția Teologiei Dogmatice Ortodoxe și a Simbolicii

Ce este *Teologia Dogmatică și Simbolică Ortodoxă*? E numele disciplinei teologice, care expune în mod științific și sistematic învățătura Bisericii Ortodoxe, arătând și deosebiri față de învățătura celorlalte două mari confesiuni creștine (romano-catolicismul și protestantismul).

Propriu-zis aici avem combinate două discipline: Teologia Dogmatică Ortodoxă și Teologia Simbolică, privită din punctul de vedere ortodox. Cea dintâi pune accentul pe învățătura Bisericii Ortodoxe și și-a luat numele de la „dogme”, care formează partea centrală a învățăturii creștine. Cea de-a doua, dimpotrivă, pune accentul pe expunerea comparativă a învățăturii Bisericii noastre și a celorlalte două mari confesiuni creștine și și-a luat numele de la „cărțile simbolice”, adică mărturisirile de credință în care e formulată învățătura creștină și sunt accentuate caracteristicile confesiunilor respective.

Să lămurim însă amănunțit înțelesul cuvintelor care compun titulatura disciplinei noastre.

1.1.2. Etimologia și semnificația cuvintelor:

A. „Teologie”; B. „Dogmatică”; C. „Ortodoxă”; D. „Simbolică”.

A. „Teologie”

Despre cuvântul *Teologie* se mai vorbește și la alte discipline; totuși socotim necesare oarecare precizări în strânsă legătură cu disciplina noastră.

Originile lui se pierd în negura însemnărilor precreștine, în răstimp de milenii și în perindarea atâtor civilizații pierdute, sensul lui a evoluat, schimbându-se cu totul. Astfel, de la „divinație”, „magie” ori „filozofie”, cum îl înțelegeau cei vechi, și până la „știință despre Dumnezeu” și – prin extensiune – „știință despre întreaga creație în raport cu Dumnezeu” (Λόγος περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ περὶ τῶν θείων), ori până la sensul mistic al acestui cuvânt, e o mare depărtare. De aceea este necesar să-i precizăm înțelesul în chip istorico-genetic.

a) În antichitatea păgână se vorbește despre „Teologie” într’un sens foarte larg de „Mitologie” și „Filozofie”. Titlul de Θεολόγος era dat poetilor „qui etiam theologi dicerentur quoniam de diis carmina faciebant”¹, cântăreților, marilor inspirați, iubitorilor de înțelepciune ca Platon și neoplatonicii, sibilele, stoicii și pitagoreicii... (și această concepție îndreptățea pe unii dintre Sfinții Părinți – ca Sf. Iustin, de pildă – de a socoti

¹ Fericitul Augustin, *De civitate Dei*, XVIII, 14.

pe un Platon, Aristotel și alții drept „teologi”. Bucurându-se de privilegiul unei quasi-inspirații dumnezeiești și folosindu-se și de împrumuturi din revelația mozaică, ei au întrevăzut – după acești creștini – unele dintre tainele creștinătății. Așa au putut să pătrundă până în tinda Bisericii creștine, ajungând uneori ca chipurile lor să fie zugrăvite pe sfintele lăcașuri²). Stoicii chiar deosebeau trei ramuri principale ale „teologiei” lor: „theologia mythica” (adică teologia populară), „theologia physica” (învățătura despre ființa zeilor: „qui, ubi et unde sint dii”, și „theologia civilis” (învățătura despre cult)³).

Preoții păgâni dând oracole (Θεολογεῖν) și ghicind viitorul după măruntaiele jertfelor și după zborul păsărilor, cum e cazul cu „teologii” cultului imperial roman, făceau „teologie” și erau numiți ca atare „teologi”.

Aristotel însă socotea teologia ca o știință „prefilozofică” și deci ca o treaptă inferioară filozofiei; aceeași nuanță de inferioritate i-o atribuiau filozofii naturaliști și materialisti ai antichității (Thales, Anaximandru, Anaximene ș.a.), socotind lumea nu ca o „theogonie”, ci ca o dezvoltare a stihilor materiale; ca atare „Teologia” era asimilată cu „Mitologia”.

O nuanță mai apropiată de concepția biblică era fără îndoială aceea după care cântăreții, autorii poeziei religioase, erau, grație „inspirației” dumnezeiești, ei înșiși pătrunși de obiectul preocupărilor și ocupației lor, deci „teologi”: „Cântă, zeito, mânia ce aprinse pe Ahil Peleianul, patima cruntă ce Aheilor mii de amaruri aduse”, așa începe Homer *Iliada*, arătând că nu poetul e cel care cântă, ci zeița care-l inspiră.

b) O concepție asemănătoare aflăm în *Vechiul Testament* unde rugăciunile sunt în formă de imne care se cântă, în general, cu acompaniament de instrumente și după unele melodii cunoscute – podobii. Marii maeștri ai cântăreților, care cântau spre lauda lui Dumnezeu și sub inspirația Lui, erau socotiți „teologi” și însuși David le-a închinat unii psalmi.

Putem încheia deci prin constatarea că antichitatea abuza de termenul „teolog”, având o concepție foarte largă despre el; din această pricină creștinismul manifestă oarecare rezerve față de acest termen.

c) Într-adevăr, în epoca creștină, termenul acesta va intra în circulație curentă abia din veacul al III-lea, deoarece pe de o parte avea o rezonanță de mitologie păgână (iar creștinii accentuau cu putere caracterul istoric al Descoperitorului și al Descoperirii Lui) și pe de altă parte, pentru că „entuziasmul teologilor” păgâni arăta adesea legătura cu demonii păgânilor. De aceea, constatăm la unii dintre primii didascali creștini o preferință pentru termenul de „filozofie” în locul celui de „teologie”.

Dar atunci când lupta împotriva păgânismului și-a pierdut din intensitate, în urma triumfului Creștinismului, termenul de „teologie” a început să ocupe un loc din ce în ce mai proeminent, sfârșind printr-o biruință totală.

În veacul al III-lea avem la Origen ecoul concepției străvechi, potrivit căreia „teologi” sunt cei care vorbesc despre Dumnezeu, plini fiind de Duhul Sfânt, ca Moise și profeții în general, dar mai ales Iisus Hristos⁴. După Eusebiu al Cezareei⁵, în

² Ca la biserica „Sfinților”, din Capitală, la Sucevița (Bucovina) etc.

³ Cf. Fericitul Augustin, *Ibidem*, VI, 5.

⁴ Origen, *Contra Celsum*, VII, 41.

⁵ Eusebiu al Cezareei, *Istoria bisericească*, I, 2, 5: ἐν ὕμνοις θεολογῶν; V, 28, 5: τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ τὸν Χριστὸν ὕμνοῖσιν θεολογοῦντες.

veacul al IV-lea, nu numai psalmiști, dar toți creștinii sunt „teologi”, întrucât îi cântă imne lui Dumnezeu. Dar mai ales didascălii Bisericii sunt „teologi” fiindcă învățau cunoașterea adevăratului Dumnezeu.

Această învățătură despre „teologie” presupunea, de o parte, că teologia se face „în Duhul Sfânt”⁶, iar pe de alta, că ea se referă numai la Dumnezeu cel închinat în trei Fețe.

Această circumscriere o aflăm și la teologii de mai târziu, ca Fotie (în epistola către papa Nicolae) și e curentă la Sfinții Părinți (ca Sf. Grigore de Nazianz, în prima sa Cuvântare teologică).

Treptat însă termenul de „teologie” a cuprins nu numai învățătura despre dumnezeirea lui Hristos și a Sfântului Duh, dar și întreaga lor „operă ad extra”, și iconomia, adică tot domeniul credinței, laudele lui Dumnezeu și rugăciunile către El. Iar Sf. Dionisie Pseudo-Areopagitul îl întinde și asupra Vechiului și Noului Testament⁸.

Astăzi, în înțelesul ei obișnuit, *Teologia* a căpătat o nuanță intelectuală de cunoaștere a descoperirilor *Revelației despre Dumnezeu* (etimologic, teologia = Θεός + λόγος) și, prin extensiune, despre lucrarea Lui (inclusiv Soteriologia numită în epoca patristică Οἰκονομία), așa cum au fost ele formulate de Biserica creștină. E vorba deci despre o speculație pe temeiul celor două izvoare ale Descoperirii dumnezeiești, Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție.

Dar în sens clasic ortodox, Θεολογία e aderența la Dumnezeire în forma ei cea mai înaltă, e unirea sufletului cu Dumnezeu în procesul tainicei apropiieri de El. Când se zice că „îngerii teologhiesc”, nu înseamnă că ei „fac speculații teologice”, ci că „văd pe Dumnezeu”: „Θεολογεῖν τὸν Γίόν, θεολογεῖν τὸ Πνεῦμα”. E suprema treaptă a trăirii inefabile. „Teologi” în acest sens tainic au fost numiți de Biserica: Sf. Ioan Evanghelistul, Sf. Grigore de Nazianz și Sf. Simeon Noul Teolog.

Ca sens derivat, „a face teologie” înseamnă a trăi în Duhul lui Dumnezeu, în Duhul Adevărului. În acest sens, cel mai simplu creștin, care trăiește însă ce crede, poate fi mai „teolog” decât cel mai învățat „teolog”, căci „nimic nu e mai sărac decât cugetarea care stând afară de Dumnezeu, filozofează despre Dumnezeu”⁹.

Astfel de „teologi” și o astfel de „teologie” recomandă și *Urmarea lui Hristos* (*Imitatio Christi*), când învață: „Ce te folosește pe tine a dogmatiza prin cuvinte înalte despre Treime, când n'ai smerenie, fără de care nu poți să placi Treimii? Într'adevăr, nu vorbele mari îl fac pe sfânt și pe drept, ci viața cea mai plină de fapte bune îi place lui Dumnezeu. Mai bine voiesc inimă înfrântă și smerită decât știință a hotărî apostolicește ce este Treimea. De ai ști pe de rost toată Biblia și zisele tuturor filozofilor, dar ți-ar lipsi dragostea și darul, ce te-ar folosi? „Deșertăciunea deșertăciunilor, toate sunt deșertăciuni” (Ecc 1, 2), afară de a-L iubi pe Dumnezeu și a-I sluji numai Lui...”¹⁰.

⁶ 1 Co 12, 3.

⁷ Fericitul Teodoret, *Asupra Genezei*, 1 și 9; Fericitul Augustin, *De civitate Dei*, VIII etc.

⁸ Sf. Dionisie Pseudo-Areopagitul, *Despre ierarhie*, IV, V etc.

⁹ Diadoh al Foticeei, *Cuvânt despre viața morală, despre cunoștință și despre dreaptă socoteală duhovnicească*, cap. VII, în *Filocalia*, vol. I, (Sibiu, 1946), p. 341.

¹⁰ *Urmarea lui Iisus Hristos*, I, 3; Sf. Mănăstire Neamțu, ed. a II-a (1927), pp. 17-18.

B. „Dogmatică”

Cuvântul *Dogmatică* datează din veacul al XVII-lea; iar ceea ce numim noi astăzi „Teologie Dogmatică” se numea altădată simplu „Teologie”. În prima jumătate a veacului al XVIII-lea, teologii protestanți Pfaff și Buddeus, introduc noțiunea de „Teologie Dogmatică”, apropiată de a noastră.

În cadrul disciplinei noastre, cuvântul „Dogmatică” e un adjectiv (derivat de la substantivul δόγμα); el reprezintă diferența specifică față de celelalte ramuri ale teologiei, precizând că e studiul care se ocupă cu expunerea sistematică și științifică a dogmelor Bisericii creștine.

Dintre încercările patristice de a da o „Teologie Dogmatică”, prima e faimoasa „Περὶ ἀρχῶν” a lui Origen, iar ultima și cea mai celebră e „Expunerea precisă a dreptei credințe”, „Ἐκδόσις” sau „Ἐκθεσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως” a Sf. Ioan Damaschinul. Această titulatură este și azi valabilă pentru orice Dogmatică, căci credința Bisericii a fost formulată în „dogme”; de aceea, arătând ce e dogma, descriem mai ales obiectul cercetării științifice a Teologiei Dogmatice sau, pe scurt, al Dogmaticii Ortodoxe.

În sens cultic, „dogmatica” e cântarea care rezumă Teologia creștină cu privire la taina Întrupării din Sfânta Fecioară, intonată în cinstea Maicii Domnului, (la sfârșitul Vecerniei, de pildă).

C. „Ortodoxă”

A treia notă caracteristică disciplinei noastre e aceea de „Ortodoxă”; ea formează diferența specifică față de Teologia Dogmatică a altor confesiuni creștine (eterodoxe). Facem „Teologie Dogmatică ortodoxă”, deci nu protestantă, nici romano-catolică.

Din punct de vedere etimologic, acest adjectiv este o combinație a verbului δοχέο și a adverbului ὀρθῶς; ὀρθῶς δοχεῖν și înseamnă a crede drept, a avea o credință dreaptă, o pietate dreaptă, a fi pravoslavnic, dreptcredincios. El e opus cuvântului ἑτερόδοξος (care are o altă credință, o credință străină de cea adevărată).

Romano-catolicii, în general, ba chiar unii dintre teologii ortodocși, pentru rațiuni deosebite, socotesc că acest atribut nu se cuvine nici Bisericii Răsăritene și nici Teologiei ei.

Cei dintâi îl socotesc uzurpat de Biserica și teologia noastră, iar cei din urmă îl socotesc neprecis¹¹.

Noi însă suntem convinși că nici o denumire nu este mai precisă și, în același timp, mai potrivită Bisericii Răsăritene și Teologiei ei Dogmatice. Căci ea singură ține nedintită adevărata învățătură creștină, rod al celor dintâi veacuri creștine. Nu există decât o singură învățătură creștină adevărată, iar aceasta nu poate fi nici cea născocită de Reformă în veacul al XVI-lea, și de raționalismul protestant de azi, în care ai „quot capita, tot sensus...”, și nici aceea a romano-catolicismului, care este un rod al unirii Evangheliei cu filozofia păgână a lui Aristotel, filozofie cunoscută în evul mediu prin mijlocirea arabilor.

Adevărul trebuie mărturisit în smerenie, dar trebuie mărturisit.

¹¹ Pr. M. Celzov, în art. „Despre epitetul «ortodox» adaptat credinței noastre”, Cazan, 1907; apud A. Palmieri, *Teologia Dogmatica orthodoxa Ecclesiae graeco-russicae*, t. I., „Prolegomena”, (Florența, 1911), p. 5, nota 3.

Romano-catolicii pretind că titulatura de „ortodoxă” e uzurpată, deoarece Istoria Bisericii și a învățăturii răsăritene arată nesiguranță, oscilare între doi poli, romano-catolicism și protestantism, deci eterodoxie. Astfel, învățătura Bisericii noastre ar fi înclinat în veacul al XVII-lea spre Luteranism, prin școala rusească, spre Calvinism printr’o căpetenie a ei (Chiril Lucaris), spre Romano-catolicism, prin alt patriarh ecumenic (Dositei).

Cercetătorii romano-catolici uită să amintească ceva mai grav: întreaga ierarhie superioară a Bisericii Ortodoxe a subscris odată unirea cu Roma (la sinodul din Ferrara-Florența) și totuși unirea nu s’a făcut; adevărul a triumfat, iar Biserica aceasta a rămas neîntinată. Ea, în întregimea ei, ierarhie și simpli credincioși, formează Trupul tainic al Domnului; și nici un patriarh, nici o Mărturisire, nici un catehism, nici un înger din cer, cu o nouă învățătură, nu pot forma „articulus stantis vel cadentis Ecclesiae”, nu pot întina mantia de aur și purpură, de sânge și lumină inefabilă, cu care Iisus Hristos și-a îmbrăcat propriul Trup pe Golgota și pe Tabor.

Acel flux și reflux al diferitelor curente în școlile teologice, ca și la unii membri ai ierarhiei, sunt recunoscute de cercetătorii ortodocși. Frumosul studiu al Mitropolitului Greciei, Hrisostom Papadopoulos, cu titlul sugestiv: *Influențele din afară asupra Teologiei ortodoxe, mai ales de la luarea Constantinopolului*, e strălucit în această privință¹².

E vădit lucru că între Ortodoxia greacă și cea rusească există unele deosebiri (dar nici una nu atinge esențialul: dogmele și morala); e vădit, de asemenea, că numai o mică parte dintre punctele de credință sunt declarate solemn drept dogme, restul rămânând sub fomă de dogme de fapt. (Dar posibilitatea altor sinoade ecumenice nu e închisă: cele cu neputință la oameni sunt cu putință la Dumnezeu!).

În sfârșit, în fața prezumțiosului edificiu al Teologiei apusene, mereu înnoit în principiu, prin acel „Io sono la Tradizione” al papilor (ca Pius al IX-lea), se ridică modestul templu înălțat adevărului de Sfinții Părinți ai primelor opt veacuri.

Unii l-ar dori mai mare, mai cuprinzător, alții – mai strălucitor. Dar Dumnezeu așa l-a vrut și noi așa l-am primit și așa îl vom păstra de-a pururi.

D. „Simbolică”

Cursului de „Teologie Dogmatică Ortodoxă” i s’a adăugat și disciplina „Teologiei Simbolice”, sub formă prescurtată, deoarece Teologia Simbolică este strâns înrudită cu Teologia Dogmatică ortodoxă, fiind expunerea comparată a învățăturii de credință a celor trei mari confesiuni creștine (ortodoxă, romano-catolică și protestantă), sau „știința confesiunilor”, elaborată pe temeiul principalelor Mărturisiri (cărți simbolice) și Simboale de credință oficiale ale acestor confesiuni (de la care și-a luat și numele).

Pentru a nu ne repeta fără folos, vom reveni asupra etimologiei Teologiei Simbolice când vom vorbi despre Mărturisiri de credință¹³.

În sfârșit, de pe acum putem spune că ceea ce formează caracteristica generală a Teologiei Dogmatice și Simbolice ortodoxe, spre deosebire de aceea a romano-catolicismului și a protestantismului e aceea că Teologia Dogmatică și Simbolică

¹² Hrisostom Papadopoulos, Mitropolitul Greciei, *Die äusseren Einflüsse auf die orthodoxe Theologie besonders seit der Eroberung Konstantinopels*, în „Procese verbale ale primului Congres de Teologie ortodoxă la Atena, 29 nov. - 6 dec. 1936”, pp. 193-208, extras.

¹³ Pentru aceste paragrafe, expuse în acest capitol, vezi *Introducerile diferitelor Dogmatici ortodoxe și eterodoxe*.

ortodoxă este eclesiologic-tradiționalistă, în timp ce cea romano-catolică este scolastică, iar cea protestantă subiectivistă. Superioritatea Teologiei Dogmatice și Simbolice ortodoxe reiese chiar și din acest singur fapt.

1.2. TEOLOGIA DOGMATICĂ ȘI SIMBOLICĂ ȘI CELELALTE DISCIPLINE TEOLOGICE; METODA ȘI FOLOSUL EI

1.2.1. Raportul Teologiei Dogmatice și Simbolice cu celelalte discipline teologice

Raportul Teologiei Dogmatice și Simbolice cu celelalte discipline teologice e văzut în chip deosebit de teologii ortodocși și romano-catolici în comparație cu cei protestanți.

Pe când pentru aceștia din urmă exegeza biblică individuală e normativă pentru toate disciplinele – Cuvântul lui Dumnezeu adresându-se omului, care-l poate înțelege printr-o iluminare lăuntrică a Duhului lui Dumnezeu¹⁴ –, în Ortodoxie, ca și în Romano-catolicism, Teologia Dogmatică și Simbolică e știința teologică normativă, coloana vertebrală a întregului sistem teologic: „Dea divinarum scientiarum”.

a) Într’adevăr, punctul de plecare al dogmaticii protestante nu poate fi decât ceea ce insul singur înțelege din Sfânta Scriptură. Acest punct de plecare defectuos are rezultate atât de neașteptate, încât adeseori dogmaștii protestanți sunt foarte încurcați atunci când trebuie să păstreze măcar o parte din învățăturile tradițional-creștine și – în același timp – să accepte libertatea individuală în interpretarea Sfintei Scripturi. Astfel, teologul K. Barth, după ce arată superioritatea *exegezei biblice* asupra *Teologiei Dogmatice*, numai cu greu poate să apere acest punct de vedere în fața rezultatelor „științei istorice moderne”, adică a *exegezei libere*. „Înțeleg cu aceasta, scrie el, încercarea care constă în a da afară, în măsura în care e cu putință, din istorisirile evenimentelor trecute, tot ceea ce în aceste istorisiri e partea povestitorilor și în a degaja ceea ce-i formează cuprinsul „real”, adică ceea ce au făcut și au experimentat oamenii. Se va încerca să se facă să iasă în relief acest cuprins, aplicând textului categoriile *relației* și *analogiei* istorice. După ele se va judeca fiecare istorisire; ele formează criteriul, sau mai curând criteriul de probabilitate după care se vor deosebi și se vor aprecia aceste istorisiri. Se vor numi, după caz, istorie sau mit, poveste sau legendă. Dacă istorisirea nu corespunde criteriului, istoricul va vorbi de mit, de poveste, sau de legendă. În știința istorică modernă, aceștia se dedau la un calcul de probabilități care se sprijină pe o noțiune de adevăr cu limite foarte precise. Ideea despre Dumnezeu, care lucrează și se manifestă în istorie, nu are loc printre categoriile acestei științe...”. Concluzia acestui paragraf al marelui teolog protestant contemporan e cu totul neașteptată după cele

¹⁴ K. Barth, *Credo*, tradus de Pierre și Jean Jundt, (Paris, 1936), p. 223 sq.

spuse mai sus: „Totuși, zice el, nici o rațiune de principiu nu oprește de a se aplica Bibliei metodele științei moderne. Biblia e și ea un document omenesc...”¹⁵.

Punctul de vedere ortodox este altul: Biblia e un document divino-uman încredințat unei colectivități, Biserica, și nu înșilor singuratici. Sf. Irineu și mai ales Tertulian, în tratatul său *De praescriptione haereticorum*, au arătat că Biblia e un bun al Bisericii, de care numai ea poate să se servească cum trebuie. Această Biserică a stabilit principalele sale învățături în dogme, pe temeiul Bibliei și al Sfintei Tradiții. Tratatele de Teologie Dogmatică și Simbolică au tocmai misiunea de a expune, în chip științific și sistematic, cuprinsul dogmelor. Interpretarea biblică trebuie să se încadreze în chip desăvârșit în învățătura tradițională a Bisericii expusă de Teologia Dogmatică și Simbolică. Numai în acest caz și-o însușește Biserica și rezultatele exegezei pot fi considerate ca ale unei științe auxiliare a Teologiei Dogmatice și Simbolice. Altfel ajungem la arbitrariul protestant care – chiar și în cazul lui K. Barth care este considerat astăzi drept un teolog relativ tradiționalist –, admite să se înlăture din *Credo* nașterea din Fecioară. Hermeneutica, în special, ne dă regulile de interpretare a Bibliei, așa ca să nu cădem în greșelile interpretărilor protestante și sectante.

b) Dintre celelalte discipline teologice se știe că *Morală* a fost atât de strâns legată de *Teologia Dogmatică* până acum câteva veacuri, încât ambele au fost tratate împreună. Cei vechi nu despărțeau Dogmatica de Morală, ele fiind expresia acestui fenomen de osmoză a iubirii între Dumnezeu și om (prin Dogmatică) și între om și semenii săi (prin Morală), în acest organism *divino-uman*, care e Biserica.

Învățăturile creștine, oricât de înalte ar fi, rămân seci și sterile, principii abstracte și reci, atâta vreme cât nu sunt puse în legătură cu viața de dincoace și de dincolo de mormânt. Puse în legătură cu viața însă, ele sunt zămislitoare de viață nouă, de viață îmbunătățită. Aceste principii sunt expuse și lămurite din punctul de vedere al valorii lor intrinseci și al legăturii logice dintre ele, de Teologia Dogmatică și Simbolică și – din punctul de vedere al valorii lor pentru viața individuală și socială – al manifestării lor prin fapte, de către Morală; cea dintâi expune principiile dependenței omului de Dumnezeu, iar cealaltă pe cele izvorâte din libertatea luminată de Har a omului. Credința și faptele bune împletesc cununa creștinului condus de învățăturile celor două discipline.

Strânsa legătură dintre ele a arătat-o Însuși Mântuitorul prin cuvintele: „Nu cel ce-Mi zice Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu, care M’a trimis” (Mt 7, 21); căci adevărata credință e cea „lucrătoare prin iubire” (Ga 5, 6). În privința experimentării personale a tainelor expuse în Dogmatica creștină – puncte de trecere de la această disciplină la Morală –, Mitropolitul Filaret al Moscovei, autorul celebrului catehism care-i poartă numele, a spus într-o predică: „Nici una dintre tainele înțelepciunii lui Dumnezeu, nici cea mai tainică, nu trebuie să ne apară străină sau cu totul transcendentă, ci, în toată smerenia, trebuie să adaptăm mintea noastră la contemplarea lucrurilor dumnezeiești”.

c) O legătură foarte strânsă există între *Teologia Dogmatică și Simbolică* și *Liturgică*. Slujbele bisericești – cu deosebire încununarea lor, săvârșirea Sfintei Liturghii – sunt principiile dogmatice în acțiune; iar misterul liturgic explicit înseamnă expunerea Dogmaticii creștine. De aceea, Ortodoxia s’a recunoscut în aceste slujbe bisericești,

¹⁵ *Ibidem*, pp. 223-224.

care coboară cerul pe pământ sau îl urcă pe om la cer ca pe o „scară a lui Iacob”, ale cărei trepte sunt Sfintele Taine.

d) Dogmatica și Simbolică au același rol de îndrumător și de păzitor al dogmelor sfinte și față de *Omiletică* și *Apologetică*, care, expunând atitudinea creștină în fața problemelor actuale, sau înfățișând și apărând învățătura creștină, se sprijină pe izvorul lor comun, care e tezaurul dogmatic.

e) Raportul de dependență al *Cateheticii* față de Teologia Dogmatică și Simbolică e dovedit în chip strălucit de cele dintâi opere catehetice creștine, printre care primul loc îl ocupă celebrele cateheze ale Sf. Chiril al Ierusalimului, a căror substanță e dogmatică.

În aceeași situație se găsește lucrarea misionară, sub formă de *Misiologie* și *Pastorală* etc., și legiferarea canonică sau administrativă a *Dreptului*, cu aplicarea la legăturile dintre membrii Bisericii.

f) În concluzie Teologia Dogmatică fiind în centrul disciplinelor teologice, unele dintre ele au un rol de științe auxiliare față de ea, așa cum e cazul cu disciplinele exegetice și istorice, (Exegeza, Teologia biblică, Istoria Bisericii, a Dogmelor și Patrologia, care pun la dispoziție materialul pe care-l prelucrează Teologia Dogmatică și Simbolică), sau unul dependent de Teologia Dogmatică, ale cărei principii rămân normative pentru toate celelalte ramuri ale teologiei creștine, unele (Liturgica) în virtutea acelei „*Lex orandi, lex credendi*”, altele fiind practicarea principiilor date de Teologia Dogmatică (disciplinele practice), iar altele, în sfârșit, fiind demonstrarea lor (celelalte din ramura sistematică).

1.2.2. Metoda teologiei dogmatice și simbolice

Vom arăta acum care trebuie să fie metoda Teologiei Dogmatice și Simbolice, atât cu privire la propria-i organizare a materialului pe care-l expune, cât și cu privire la atitudinea pe care o ia față de învățătura eterodoxă.

a) Scopul pe care și-l propune Teologia Dogmatică și Simbolică este expunerea științifică a dogmelor Bisericii noastre. Iar când spunem „științifică” nu înseamnă că efortul nostru va tinde cu toată puterea către justificarea din punctul de vedere al experienței comune omenești și potrivit legilor cunoașterii naturale a temeiurilor dogmelor creștine. Aceasta ar fi și de prisos, și nefolositor, deoarece domeniul dogmelor depășește sfera naturalului și ca atare și pe a raționalului, trecând în acela al supranaturalului, întocmai ca luminile reflectoarelor care, plecând dintr'un punct minuscul, terestru, pătrund în spațiile infinite ale cosmosului, după legi care depășesc puterea de vizibilitate normală a omului. Prin urmare, calificativul de „științific” în domeniul dogmatic e în strânsă dependență de domeniul credinței.

Punctul de plecare al Dogmaticii ortodoxe în ce privește metoda pentru organizarea materialului e deosebit de acela al protestanților, ca și de acela al romano-catolicilor. Cei dintâi pornesc fie de la o interpretare individuală a Sfintei Scripturi în stabilirea dogmelor, fie de la experiența comunității – filtrată prin categoriile vreunui curent filozofic, în general, cei de-al doilea pornesc adeseori de la învățături noi, adoptate de papi, decretate de sinoade, adunate „ad-hoc”, și pe care teologii le justifică post-factum.